

Ustaljenost in izvajanje bi bilo mogoče le pri konsekventnem izvrševanju določenega načrta, ki — kakor vidimo — ni niti mogoč. Nenehno preobrazovanje družbenega življenja terja od generacij in dobe vedno nove posege v organizme mesta. Nujni so zato vedno dovolj obsežni rezervati, ki omogočajo korekture ob zahtevah napredka. Kolikor so pa elementi končni in mogoči definicije bodočega razvoja, jih je treba začrtati s preudarkom.

Odpirajo se nam zato vprašanja, o katerih bomo morali razmišljati, seveda ne da bi prezrli celoto in okvir, ki ga je mesto samo v razvoju zgradilo. Mesto, ki je zrastle med Gradom, Golovcem, Rožnikom, Barjem in reko Savo ter širokim Ljubljanskim poljem.

Pripominjam končno, da je bil direktivni urbanistični načrt izdelan in pripravljen predvsem zato, da bi bilo mogoče presoditi pravilnost postavljenega programa. Predvsem pa zato, da se dožene, ali je tak način priprave za obdelavo urbanističnega načrta pravilen ali ne. Ni pa, kot kaže, prišlo do končnih zaključkov kljub diskusijam v forumih, kjer je bil predlog obravnavan. Nedvomno pa je, da je tak način priprave pri načrtnem in sistematičnem delu za reševanje urbanističnega problema mesta zelo potreben.

Arh. Ivo Spinčič

JOSIP MRAVLJAK

(7. III. 1892 — 1. XI. 1953)

Podravje je zemlja kulturnih samorastnikov. Tod je bilo doma, je pisalo, pelo in budilo največ naših bukovnikov od Andreja Drabosnjaka nad Vrbskim jezerom do Dominika Čolnika v severnih Slovenskih goricah. Vse pa je zakril nastop samorastniškega velikana izpod Uršlje gore, Prežihovega Voranca, ki je udarno oznanil Slovincem, kje in kako živi ter kaj hoče njegov rod. Pri krepkem odmevu hotuljskega zvonarja ni bilo slišati majhnih in manjših samorastnikov iz preteklosti ter sedanosti: pesnika in muzikanta Jurija Vodovnika, tkalca s Skomra; Filipa in zlasti njegovega brata Petra Miklavca-Podratskega, revnega kočarja z visokega Hudega kota, ki je prvi med Slovenci prevajal H. Sienkiewicza ter znal vse slovanske jezike; narodnega buditelja Davorina Grizolda, kmeta s Smolnika, ali še živega rezbarja s Tolstega vrha, volarja filozofa iz Vuhreda ter klasičnega filologa s Kumna. V vrsto podravske samorastnikov spada tudi Josip Mravljak.

Mariborsko gimnazijo je končal (prim. SBL I.) 1912, služil vojsko, prebil prvo svetovno vojno in koroške boje, dovršil abiturientski trgovski tečaj na Dunaju ter se vrnil domov v Vuzenico. Od mladosti je sledil izročilom svoje rodbine ter stražil severne mejnike slovenstva in varoval v javnosti poštenost slovenske besede. Živel je na majhnem posestvu ter bil cirilmetodar, sokol,

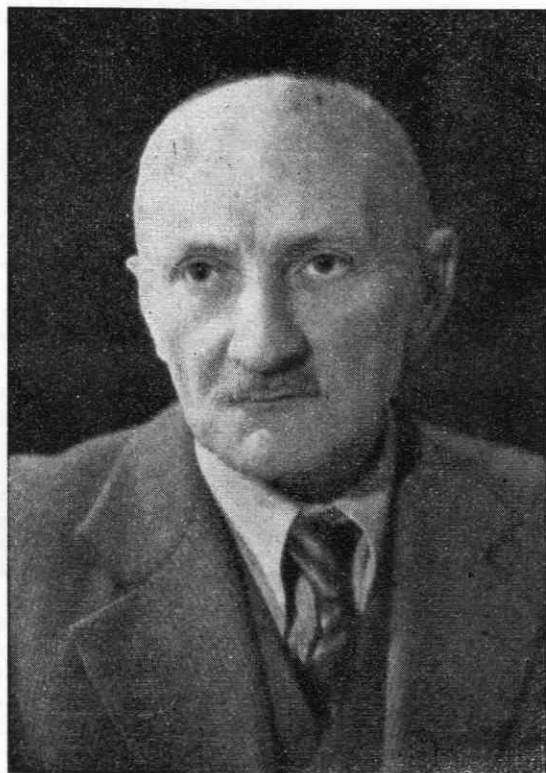
gasilec, planinec, posojilničar, občinski tajnik, župan in zgodovinar. V društvenem delu je združeval nesebično rodoljubje obmejnega severnega slovenstva z modernim aktiviziranjem množic. V svojem kmetiskem okolju je gledal prvenstveno nalogo Slovencev, da zajamejo z društveno organizacijo vse panoge gospodarstva in kulture, ki je bila pred 1918 še zelo pomanjkljiva, ter da s prevzemom starejših organizacij končajo dozdevno narodnostno nevtralnost, ki je pod zunanji, zlasti gospodarskimi gesli zavirala slovensko narodnostno opredelitev ter ohranjevala s štajerskim regionalizmom podrejenost slovenstva nemštvu. S trdno voljo, doslednostjo, vztrajnostjo in požrtvovalnostjo se je pripravljajal za vodilno vlogo v življenju domačega kraja in njegove okolice in v zvezi s tem tudi začel študirati krajevno zgodovino.

Zgodovinsko šolo je našel v domačem nadzupniškem arhivu, kjer ga je zlasti težko čitljiva rokopisna zapaščina A. M. Slomška dobro pripravila za poznejše črpanje srednjeveških pisanih virov v arhivih Gradca, Št. Pavla in Celovca. Pri zgodovinskem delu se je naslonil naravnost na najstarejše arhivske vire, jih zbiral ter vsebinsko obnavljal v krajevnih monografijah za daljše ali krajše dobe o Vuzenici, Dravogradu, Radljah, Muti, Ravnah in Slovenjem Gradcu. Izhajajoč iz obnove arhivskih virov je ugotavljal predvsem, kdo je vladal in deloval pri nas, kdo in kje je imel zemljo ter oblast, in manj iz problematike časa. Tako je nadaljeval delo krajevnih kronistov, ki jih pozitivno predstavlja Ig. Orožen, ter za srednji vek postavil trdno izhodišče za vsako prihodnje zgodovinsko delo o navedenih krajih. Mravljakovo zgodovinsko delo pa moremo pravilno ceniti šele, če vemo, da je kljub skromnim dohodkom potoval trajno na lastne stroške študirat v Celovec, Št. Pavel in Gradec ter da je nekaj krajevnih monografij založil sam. Te krajevne monografije predstavljajo pomemben doprinos k naši krajevnazgodovinski literaturi.

Najdba žičkega rokopisa češke velikonočne pesmi v graškem arhivu ga je povezala z Zgodovinskim društvom v Mariboru in s Časopisom za zgodovino in narodopisje ter je to tovariško povezanost končala šele Hitlerjeva invazija v Jugoslavijo 1941 in njej sledeče pregnanstvo Mravljaka in njegovih v Srbijo. Po lastni iniciativi je osebno prepisal za ZDM fevdne knjige celjskih grofov (1436—45), opozarjal na nove knjige in revije, ki jih je spoznal na študijskih potovanjih in jih pogosto tudi daroval; zbiral ali vsaj sodeloval je pri zbiranju gradiva na področju Vuzenice za Pokrajinski muzej v Mariboru; poročal o svojih opažanjih v avstrijskih arhivih in daroval prepise biv. Banovinskemu arhivu v Mariboru. Ta trajna povezava je razširila njegove poglede od krajevnih kronik na posamezna pokrajinska vprašanja iz zgodovine kmetijstva Dravske doline, ki jih je tudi samostojno nadaljeval v preglednih zgodovinskih slikah kmetijskega stanu, kmetijskih uporov in gasilstva na Slovenskem. Z živo iniciativnostjo ter z

zanimanjem za vse, kar bi moglo kakor koli osvetliti preteklost Dravske doline, je postal Mravljak pomemben krajevni zgodovinar svoje dobe ter vsestranski zastopnik interesov zgodovinske vede in zgodovinske organizacije v svojem kraju ter njegovi okolici.

Po vrnitvi iz pregnanstva je v svobodni domovini posvetil svoje sile novi gimnaziji na Ravnah

Josip Mravljak

in nato v Vuzenici, zraven tega pa tudi novemu glasilu jugoslovanske Koroške, Koroškemu Fužinarju. Zaokroženi zgodovini Mute in Slovenjega Gradca kažeta Mravljaka v zreli podobi, ko združuje vsebino arhivalij s širšimi dognanji o posameznem vprašanju v zgodovinskem slovu ter s toplino ljubitelja, ki poskuša to, kar ceni sam, bralcu tudi približati. Obenem z metodičnim vzponom podajanja pa je prodiral v podrobnosti domače kulturne zgodovine in pred smrtjo napisal kot ljubitelj glasbe oris življenja Slovenjgradčana, glasbenika Huga Wolfa.

Zgodovina je bila za Mravljaka uvod v sodobno krajevno problematiko. Osebo resen, stvaren, vztrajen in skromen je izvršil zgodovinsko delo, ko je — brez poprejšnjih del, daleč od znanstvenih zavodov in sam — obravnaval preteklost domačih krajev in jih po 1918 obenem s svojim organizacijskim delovanjem po svojih monografijah vključeval v slovensko kulturno skupnost. Prav v tem je tudi Josip Mravljak podravski samorastnik.

B.

O Mravljakovem literarnem delu prim. Koroški Fužinar 1954, str. 27.

ARHIVI PRIPOVEDU JE JO

Leto 1653

OBICAJI IN NRAVI Ena, dve drobni beležki o
MESCANOV običajih in nravi Ljubljancanov pred tri sto leti: Mestni svet dovoljuje mestnim stražarjem petje na predvečer treh kraljev, to je koledovanje, a vedejo naj se skromno in trezno in naj bodo zadovoljni s tem, kar dobe. Mesarjem in čolnarjem pa se koledovanje prepoveduje, ker so pri tem presurovi (MALj Cod I 28,2). Prastari in še predkrščanski običaj koledovanja se nam tu kaj prozaično predstavlja v vsej značilni luči tiste dobe: odrasli možje, ki jih družijo skupen poklic, se zberejo in pojo stare koledniške pesmi, da bi si od hiše do hiše nabrali kak priboljšek k svojim skromnim dohodkom. Privoščijo si pijače tudi čez mero, skušajo po potrebi izsiljevati tudi večje darove, postanejo tudi nadležni in surovi. Vse prej kot romantika starih običajev!

Popivanje ključavničarjev in »drugih zlih ljudi« naj sodnik prepreči. Nočno igranje navadnim meščanom in drugim ljudem ni dovoljeno in se bo kaznovalo (Cod I 28, 190). Bogati meščani, ki imajo v rokah mestno upravo, se hočejo strogo razlikovati od obrtnikov in »navadnih« meščanov. Z odporom gledajo navade teh ljudi, da celo prepoved nočne igre naj bi veljala samo za te »navadne« zemljane.

Leto 1755

OKROG NOVEGA Baročna Ljubljana se nam
VODNJAKA predstavlja v vsej svoji pestrosti. Mojster Robba prejme v začetku leta precejšen znesek za vodnjak pred rotovžem. Skozi vse leto se vlečejo njegove pravde pred mestnim svetom. Delavci, ki so delali pri postavljanju vodnjaka, se pritožujejo, da jih ni plačal. Matej Franc Peer je zapadel svilo-rejski mrzlici in bi rad kar vse mestne jarke in nekaj mestnih travnikov posadil s pet sto murvami, a ne dobi dovoljenja. Jurij Galšek, čigar poklic je v nemškem zapisniku označen s zuuay (čuvej) in ki je služboval na Visoki bastiji za gradom, je prejel posebno nagrado, ker je v tem letu pridno streljal proti nevihti v oblake. Jože Vehovec prosi za službo piskača na stolpu in obenem za učiteljsko mesto. Mestni svet ga namesti na poskušnjo do Jurjevega naslednjega leta kot učitelja na špitalski šoli, mu v špitalu nakaže brezplačno stanovanje v stanovanju pokojnega učitelja, čigar vdovo zaenkrat utesni, za pozneje pa ji stanovanje odpoveduje. Obenem se Janez Kolenc, »moralista absolutus« namešča za učitelja na Starem trgu (Cod I 92).

v.

SOLA TOLMINSKEGA Pred sto leti je bila v Vol-
UCITELJA PETRA čah le zasilna šola. Nemščine se v njej niso učili. Da
KOGOJA bi se priučil tega jezika, je moral mali Volčan Jožef Kragelj, ki so ga starši namenili šolati, v šolskem letu 1853-54 v tolminsko šolo. Kragelj je bil pozneje dolgo